
Joan Triadú, lector i (pre)escriptor

MONTSERRAT BACARDÍ

Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans
montserrat.bacardi@uab.cat

Joan Triadú i Font, nascut fa poc més de cent anys, és conegut com a escriptor, pedagog i activista cultural, tres «vocacions» a les quals es va lliurar tant com el dia a dia li ho va permetre. Totes tres formaven part d'un tot, d'una concepció de la vida i de la cultura molt personals, marcades per les circumstàncies històriques. Sense la repressió dels quaranta anys de la dictadura franquista, qui sap si hauria destinat tants esforços a l'educació i a l'activisme resistencialistes. Però si, d'una banda, s'inclinava per la lectura i l'escriptura, de l'altra, el seu compromís amb el país era de pedra picada. Havia de fer compatible el desig amb la realitat, la crida íntima amb la salvaguarda col·lectiva. Per això, va actuar paral·lelament en els tres fronts, deixant potser una mica de banda la seva faceta com a escriptor.

En aquest darrer àmbit, tanmateix, la seva aportació és colossal. Com s'ha afirmat sovint, és un dels crítics més rellevants de la segona meitat del segle XX. A diferència d'altres, Triadú no va disposar de cap plataforma editorial o acadèmica que l'aixoplugués i va exercir la crítica literària pel seu compte regularment, al llarg de seixanta-cinc anys. Només va comptar amb el suport d'algunes revistes i diaris, que van fidelitzar la seva col·laboració: sobretot, *Serra d'Or* i *l'Avui*. Va publicar-hi centenars d'articles i de ressenyes, que resten sepultats en les hemeroteques, esperant que algú en faci una nova lectura i una nova edició. Certament, alguns van ser recollits per ell mateix en diversos llibres: *La literatura catalana i el poble* (1961), *Llegir com viure* (1963), *Una cultura sense llibertat* (1978), *La novel·la catalana de postguerra* (1982), *La poesia catalana de postguerra* (1985), *La ciutat dels llibres* (1999) i *Atentament. Lectures crítiques* (2011). Constitueixen la punta d'un iceberg ignot.

Abans, el 1951, quan tot just vorejava la trentena, havia tingut cura de dues magnes antologies que van fer forrolla i que van situar-lo al centre del debat literari clandestí i de l'exili: *Antologia de contistes catalans* (1950) i *Antologia de la poesia catalana, 1900-1950* (1951). Bàsicament, se li va retraure la centralitat que atorgava a Carles Riba —enfront de Josep Carner— i l'exclusió de poetes torrencials i imaginistes com Agustí Bartra. En bona part, aquests aplecs van ser confeccionats a Liverpool, mentre hi feia de lector entre 1948 i 1950, lluny de colles i capelletes.

En els primers anys quaranta, com a estudiant universitari de llengües clàssiques, havia fet coneixences a les aules i fora de les aules. Amb alguns d'aquests col·legues —Josep Palau i Fabre, Josep Romeu, Miquel Tarradell i Frederic-Pau Verrié— van fundar *Ariel* (1946-1951), revista il·legal, literària i artística, d'alta volada i de presentació sòbria i distingida, talment com si aparegués en unes condicions «normals». Triadú tant va comentar-hi obres de Miquel Llor, Joan Perucho, Santiago Rusiñol o Josep M. de Sagarra com de John Keats, Aldous Huxley o George Orwell. I va traduir-hi Píndar i una mostra de l'*Antígona* de Jean Anouilh; és a dir, la gran literatura d'aquí i de fora i de tots els temps, llocs i gèneres, la literatura com a manifestació artística i humana universal, font de bellesa i de coneixement.

Més enllà de l'assaig de les antologies, a *Ariel* va començar a conrear la crítica literària amb un cert ordre i programa. En bona part, aquest programa se sustentava en la seva pròpia experiència com a lector precoç, inquiet i insaciable, plasmada a *Dies de memòria 1938-1940. Diari d'un mestre adolescent* (2001).

Són moltes les persones que han escrit diaris durant la minyonia, però no gaires d'intel·lectuals reconeguts han estat publicats. Aquest de Joan Triadú va ser descobert a casa seva, fortuïtament, el 2000, seixanta anys després de la redacció. Comença el 17 de gener de 1938, en plena guerra, quan ell es desplaça a Granollers per fer-hi de mestre, i acaba el 30 de desembre de 1940, com a estudiant de segon curs de filosofia i lletres. En els inicis, doncs, Triadú té setze anys i, al final, dinou. Si ja per naturalesa aquesta és una època trasbalsada, per a la seva generació s'hi va afegir la batzegada de la pèrdua de la guerra i de la tirania del franquisme.

El diari reflecteix molts aspectes de la personalitat del futur escriptor i, també, d'altres que potser no concorden tant amb la seva imatge posterior: la joia de viure, una fe religiosa creixent, un sentiment patriòtic inequívoc, un deseiximent familiar progressiu, la tirada per la ironia o la passió pel futbol, pel teatre, pel cinema i per la literatura. Com qui descobreix un món inabastable, llegeix el que busca, el que troba, el que li presten, tant de la tradició pròpia com de la tradició occidental traspasada al català. Llegeix, per esmentar uns quants noms, Homer, sant Agustí, Balzac, Colette, Dante, Grazia Deledda, Dickens, Dostoievski, Goethe, Goldoni, Molière, Rabelais, Shakespeare, Tagore, Valéry o Stefan Zweig i, alhora, Caterina Albert, Carner, Esclasons, Maragall, Oller, Ors, Riba, Rovira i Virgili, Ruyra, Salvà, Salvat-Papasseit, Ferran Soldevila o Verdager. A poc a poc, es basteix una biblioteca pròpia amb col·leccions tan emblemàtiques com la «Biblioteca Literària», «A Tot Vent», la «Biblioteca Univers» o «Els Quaderns Literaris», i s'empassa un volum rere l'altre. En sospesa temes, ideologies, estils, models de llengua, la participació dels traductors...

El gener de 1939 es capgira tot i es capgira el seu món. Se li acaba la feina de mestre de la Generalitat i ha d'abandonar Granollers i ha de tornar a Barcelona, a casa dels pares —de condició tan humil que el pare no sabia llegir. Encara en plena desbandada, el 3 de febrer, ja constata: «Tot el que estava escrit en català ha desaparegut» (p. 66). I al cap de tres mesos, l'1 de maig, pren consciència que els nous governants «han arrasat tot el que estimes més, [...] aquell esperit, aquella catalanitat guanyada en tot un segle» (p. 85). A divuit anys, començava la seva lluita personal contra aquell revés històric, contra l'intent franquista de genocidi cultural.

Paral·lelament, se li afermava la doble vocació de lector i d'escriptor, i d'escriptor en català. Com més apreciava la severitat del règim envers qualsevol manifestació pública en la llengua pròpia, com més veia els catalans «assaltats, envaïts, perseguits i reduïts al silenci» (p. 148), més es convenia de la seva funció protectora, del seu combat rebel. No debades el 5 de gener de 1940, un any després de l'entrada de les tropes feixistes, assumia que «la guerra ens ha marcat per sempre» (p. 158).

En aquells primers temps de postguerra i d'estudis universitaris, en què d'avui per demà tot s'havia castellanitzat, veia llarg el camí de poder difondre les seves notes de lectura, tal com apuntava el 25 de gener de 1940, commogut: «Dues novel·listes angleses, Virginia Woolf i Katherine Mansfield em fan somniar i gairebé em fan posar nerviós i sempre estic a punt de llegir-les i prendre'n nota. No sé llegir sense pensar i voldria comunicar-ho. [...] Però mentre no hi hagi revistes literàries en català no ho podré compartir amb el públic» (p. 164).

Quan tot just encaçava la juvenesa va comprendre que la lluita per la supervivència del país seria llarga i aferrissada. Sense deixar de tocar de peus a terra, va concebre la seva pròpia «missió», que havia de conjuminar la defensa dels drets nacionals de Catalunya amb la defensa d'una cultura nacional de qualitat, rigorosa i exigent, mirall i motor social, equiparable a les cultures veïnes. Per això, en el primer recull de textos crítics que va publicar, *La literatura catalana i el poble* (1961), advertia contra el conformisme i el cofoisme, contra la «literatura de veïnat» (p. 68) i contra el «patriotisme petit» (p. 70). Al mateix temps, advocava per una «literatura vivent» (p. 70). Perquè, de la literatura, Joan Triadú en va fer vida, vida transformadora.

Obres de Joan Triadú esmentades

Antologia de contistes catalans. Barcelona: Selecta, 1950.

Antologia de la poesia catalana, 1900-1950. Barcelona: Selecta, 1951.

La literatura catalana i el poble. Barcelona: Selecta, 1961.

Llegir com viure. Barcelona: Fontanella, 1963.

Una cultura sense llibertat. Barcelona: Proa, 1978.

La novel·la catalana de postguerra. Barcelona: Edicions 62, 1982.

La poesia catalana de postguerra. Barcelona: Edicions 62, 1985.

La ciutat dels llibres. Barcelona: Proa, 1999.

Dies de memòria 1938-1940. Diari d'un mestre adolescent. Barcelona: Proa, 2001.

Atentament. Lectures crítiques. Barcelona: Proa, 2011.